

Йордан Йовков

Водачката

Окопите на сърбите бяха по самите върхове на планината. Като същински орлови гнезда, те стояха пад стръмни урви, над пропасти и над скали. Атаката на тия непристъпни позиции отиваше бавно. Принудиха се да отделят една рота, която да направи далечен обход. Това беше трудно и опасно движение, но ако то останеше незабелязано и изненадаше сърбите, победата беше осигурена.

Предпазливо и тихо тръгнаха още през нощта и на разсъмване бяха в една стара дъбова гора. Наоколо беше тихо, хора нямаше. Наблизо само през гората се белееха крайните къщи на някакво село и там пратиха патрул. Той щеше да види какво има и да доведе водач. Оставаше още много път, и то вече в зоната на неприятелското разположение.

Войниците насядаха да починат. Трябваше да се пазят и да не се движат, но и без това кафявите им униформи лесно се губеха сред сухата папрат и почервенялата шума. На север по върховете сражението беше почнало отново. Духаше вятър по гората шумеше, но в кратките паузи проецаваха топовни гърмежи, продължителни и глухи, като далечни гръмотевици. Войниците мълчаха или тихо приказваха помежду си.

Наблизо стояха тримата офицери. Двамата бяха съвсем млади хора, третият по-възрастен, със загрижено и строго лице. Той беше командирът на ротата. Капитанът изглеждаше много зает: гледаше картата, обясняваше нещо на офицерите, даваше разпореждания па фелдфебеля. Често той отиваше настрана и с бинокъла си наблюдаваше към село. Патрулът още не се връщаше.

– Господин капитан! – обади се някой от войниците – додоха си. Ей го старшия!

Тримата офицери се обърнаха. Навътре в гората те видяха войниците от патрула и между тях един селянин и една жена, облечена в граждански дрехи. Виждаше се, че е младо и хубаво момиче. Любопитството между войниците беше тъй голямо, че изведнъж там се образува и се сключи голям кръг.

Към ротния командир бързо идеше старшият на патрула. Той беше уморен, със зачервено лице и някак виновно се усмихваше. Подофицерът разбираше, че капитанът е учуден, и бързаше да обясни работата.

– Е, какво направи? – посрещна го строго капитанът. – Каква е тази жена?

– Господин капитан както ни заповядахте, ние влязохме в най-близката къща. Намерихме ги там. Тя била учителка.

– Учителка? А кой ще ни води? Водачът кой е?

– Старецът, господин капитан. Само че госпожицата казва, че

старецът не бил твърде с ума си. Тя по-добре знаела пътя и иска тя да ни води...

Капитанът подигна учудено рамене и срещна въпросителните погледи на офицерите.

– Какво е това? – каза той недоволно и строго. – Я доведи тия хора! Елате, господа...

И тримата бързо тръгнаха към ротата. Веднага пръстенът около патрула се разкъса и войниците се отдръпнаха на две страни. Наистина това бяха водачи, каквито никои не очакваше. Пред тях стоеше дребен и сух старец със сини памучени потури и овехтяла шапка, каквито носят гръцките рибари. Той беше с очила, взираше се във войниците, усмихваше се, неспокоен и развълнуван. На лицето му имаше нещо добродушно и комично. До него стоеше учителката. Тя беше облечена скромно, но хубаво, плетен черен шал падаше на раменете и, косите и, руси и светли, се спущаха на къси къдрици. Някак нехайно и по момчешки тя държеше и двете си ръце в джобовете на палтото си и сините си очи гледаха спокойно и малко насмешливо. Изглеждаше донякъде смутена, но не и разсърдена от всичките тия погледи.

Между войниците от патрула те стояха като арестанти. На поздрава на офицерите госпожицата леко кимна с глава, но старецът изведнъж трепна и се оживи. Той се почувствува свободен, вгледа се в капитана и бързо тръгна към него. Някак смешно и непохватно, той правеше поклон след поклон, като държеше лявата си ръка постоянно върху сърцето. Лицето му беше цяло засмяно, но тъмните очила криеха очите му.

– Добре дошли! – завика той. – Добре дошли! Господине мой, добре дошли... братя! Наши братя, добре дошли! Ах, господи, жив бях да видя... Добре дошли! Я, какви юнаци, какви юнаци... Ах, господине, братко мой!

И преди някой да разбере какво мисли да прави, старецът падна на колене пред капитана, сграбчи края на шипелата му, притисна го до устните си и замълча. Когато подигна лицето си, то беше желто и обтегнато като на мъртвец и черните стъкла на очилата гледаха като големи разширени зеници. Редовете на войниците утихнаха. Учителката беше се обърнала и гледаше настрана.

Капитанът се наведе и изправи стареца.

– Стани, дядо, стани! – казваше му той. – Недей тъй, стар си. Кажни отгде си, с какво се занимаваш. Как се казваш, дядо?

– Аз? Наум. Наум се казвам. Ей го нашето село. Шетам в черквата. Християнин съм.

– Е, разбира се, християнин си – засмя се капитанът и погледна към учителката.

– А тая е Вангели – превари старецът, – Учителка ни беше. Щерка ми е. Не ми е щерка, ама тъй се вика. При мене е, пак щерка ми е.

Учителката се усмихна и не каза нищо. Но капитанът не искаше да се бави и обясни къде и за колко време иска да стигне още днес с ротата си. За това нему с потребен водач, който хубаво да знае пътя.

– Тая работа е много важна – каза той. – Сърбите не трябва да ни усетят. От това зависи всичко. Кажи ни сега, старче, знаеш ли пътя за Кулата? Можеш ли ни заведе там?

Дядо Наум тури пак ръка върху сърцето си.

– Мога, господине мой, мога. Знам пътя. На Кулата съм ходил. Мога, с вас като бъде, и накрай света. Мога, как да не мога. А момичето нека се върне.

Един от офицерите запита откъде върви пътят и дядо Наум се залови да разказва, като постоянно сочете с ръка. Но той беше все така разсеян и развълнуван, бъркаше се, противоречеше си и от всичко, което говореше, много малко се разбираше.

Капитанът слушаше отстрана стареца. Но явно беше, че е недоволен. Учителката се приближи до него.

– Оставете го – каза тя, като показа пренебрежително на стареца, – нали виждате какъв е. Пък и недвижда. Аз разбрах какво искате. Пътя зная добре и ще ви заведа.

– Но как така? Ще можете ли? Не забравяйте – война е.

– Ами аз вчера бях на Кулата. Там има сърби. Но малко са. Близко бях, но не ме видяха. После ходих по-надалеч и гледах битката.

Капитанът слушаше учуден. Всичко това му се стори невероятно. Това момиче, което гледаше насмешливо и дяволито, като че искаше да се шегува. А работата съвсем не беше до шегата. Мина му през ума и за ония хора, които са способни на всякаква измяна. Той реши да бъде предпазлив.

– Никой не знае по-добре от мене тия места – повтори учителката. – Аз ще ви заведа.

И изведнъж, като виждаше, че капитанът се колебае, обзета от страх, че той може да не се съгласи, тя нервено, сърдито почти, каза:

– Аз зная пътя! Повярвайте, повярвайте, моля ви се!

– Добре – каза капитанът. – Добре, щом знаете пътя.

Той заповяда да се строят войниците. Дядо Наум още говореше с двама офицери. Капитанът се отдели настрана и повика стареца при

себе си.

– Слушай, старче – каза му той строго. – Ние ще вървим. Но трябва да ти кажа, че по нашия закон онзи, който ни измами, ние го наказваме със смърт...

Старецът мълчеше, като че не разбираше какво му говорят.

– Ако ни излъжеш и забъркаш пътя, ще те убием! – натъртено и строго каза капитанът.

– Мене ли? Братко мой, от твоя ръка като е... Капитанът ядосано го пресече:

– Стига! Не се втелявай такъв. Каж ми, кое е това момиче, откога го познаваш, какво е, може ли да му се вярва?

– На Вангели? Господине мой, сирота е тя. А баща и беше народен човек. Като тебе беше и той, господине! И такива юнаци имаше и той!

– Как, да не е бил комита?

– Народен човек беше, господине. Тия хора ги няма сега!

– Я разкажи – каза капитанът. – Само по-скоро, че няма време.

Старецът изведнъж тъй се измени, като че всичко у него досега беше само преструвка. Той утихна, заприказва по-разумно и по-свързано. В гласа му звучеше и благоговейна гордост, и голяма скръб. Бащата на Вангели, разказваше той, е бил един от най-близките хора на Апостола, Енидже-Вардарското слънце. После сам станал войвода. Ходел е по тия планини. Тук е бил той, когато му се добило първо дете. В село мислели, че никой не му е казал и че сам не се грижи за това. Било неделен ден и щели да кръстят детето. И ето всички видели войводата да излиза от къщата си. Сърма и оръжие имало по него, той бил едър и снажен, с широка черна брада и дълги коси. Но тоя суров и страшен хайдутин бил сега кротък и нежен баща: той сам носел детето си, усмихнат и щастлив. След него няколко стари жени, а след тях пък, като ято соколи – момчетата му. Събрало се цяло село в черква. Обрядът се свършил. Тогава той се обърнал с детето в ръце към народа и казал: „Аз исках да имам син, за да бъде като баща си. Друга е била божията воля. Но Вангели ще бъде учителка. Аз искам и тя да служи на народа.“ И той излязъл и тръгнал към къщи, все така юначен и хубав, все така нежно усмихнат над детето. Мъдро вървели след него старите жени, а юнаците пиели вино из бакъри, пеели и стреляли с револверите си. Но наскоро той бил убит. Скръбта завела в гроба и майката.

– Вангели отрасна при мене – добави старецът. – Добра е, умна е, но е малко непокорна. Тя скита сама из планината. Свикнахме и. Знае всяка бука и всеки бор, гдето баща ѝ е написал нещо с ножа си, знае

всяка пътека, отгдето е минал, всяка скала, където е ношувал. Ходи, скита се, върне се в село и или плаче, или пее. Такава си е! Право каза, че знае пътя. Как да го не знае – всичко знае наоколо. Ама ако може, аз да ви заведа. Битка е, господине, няма ли да и се случи нещо, а?

Капитанът изслуша стареца, без да го прекъсне. Увери го, че нищо лошо няма да се случи. Всичко му беше ясно сега. Ротата беше готова. Вангели стоеше на същото си място и гледаше към тях; тя не можеше да чуе, но знаеше, че говорят за нея. Като се приближи до войниците, високо, за да бъде чул от всички, капитанът се обърна към офицерите:

– Господа, старецът ще остане при вас. Госпожицата ще ни показва пътя. Аз ще бъда с челния отряд.

Наредиха се и тръгнаха. Напред с една група войници беше капитанът, до него – Вангели. Наблизо след тях вървяха останалите, между тях и дядо Наум. Минаха гората, спуснаха се в един дол, завъзкачваха се нагоре и стигнаха зелена елова гора. Никой не усети умора, никой не остана назад. Войниците вървяха близо един до друг и всички бяха устремили очи напред: там беше капитанът, висок, загърнат с черната си мушамма. И до него това хубаво русо момиче, което постоянно показваше с бялата си ръка напред. За четири часа те стигнаха до Кулата. Капитанът беше доволен. Патрулът, който беше отишел напред, донесе сведения, които вече капитанът знаеше от Вангели: върхът е зает от рота сръбски войници. Те са спокойни и не подозират нищо.

Няколко месеци по-късно полкът се връщаше от Албания и отново мина покрай тия места, дето беше водил сраженията си. Беше пролетен ден. Войниците почиваха от две страни на пътя, гледаха високите планини и говореха за сражението. Наблизо в полите на планината, под голяма и тъмна гора, се белееше село. Почивката не беше се свършила още, когато при командира на полка дойдоха няколко селяни. Досега много войски мина наблизо, но някоя част не била идвала още в селото. Тия селяни молеха командира на полка да изпрати някоя рота, за да посрещнат и те войници в селото си. Между тия селяни беше дядо Наум. Радостта на стареца нямаше край, когато той позна капитана и войниците от ротата му. Командирът на полка изслуша още веднъж и по-подробно историята на водачката. Той се съгласи и изпрати същата рота, която беше извършила обхода. Дядо Наум и селяните се завърнаха в село, за да преварят гостите.

Начело на ротата яздеше капитанът. Те бяха сега близо до селото и камбаните забиха. От двете страни на пътя стоеше голяма и пъстра навалица. Запахна деца. Близо до тях капитанът видя стройно и хубаво

момиче, с къси руси коси. Това беше Вангели.

Детските гласове замлъкнаха. Тогавя тя се отдели от навалищата и тръгна направо срещу войниците. Тя е близо и се вижда ясно: това е същото момиче, което ги беше водило през гората. „Ето я! Вангели! Водачката“ – чува се гласове. А някой войник в самия край на ротата, който навярно нищо още не знаеше, съвсем наивно и сърдечно извика: „Господин старши, гледай я бе, нашата водачка!“

Капитанът спря коня. Вангели му подаде букет, войниците виждат, че капитанът почтително поздравява и говори нещо на учителката. Не може да се чуе. И ето той се обръща, иска да напомни на войниците за водачката им, но по всички очи и на всички лица той вижда, че това е излишно. Капитанът дига букета, простира ръка към учителката и извиква само:

– Момчета, ура!

Никога и в никоя атака не беше се чувало такова ура. Учителката замаха с кърпа. Отвсякъде я обградиха войниците. Урата замлъкваше и наново се подеваше около нея, по-радостно и по-бурно. Тя престана да маха бялата кърпичка и изведнъж я притисна на очите си.

Някой биеше още камбаната, непрекъснато и лудо, като за пожар. Това беше дядо Наум.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7968>]